

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

факультет журналістики

кафедра прикладної лінгвістики та літературознавства

кафедра іноземних мов

кафедра журналістики

кафедра філософії

**КОНЦЕПТИ, ДИСКУРС І ЕТИКА КОМУНІКАЦІЇ: ЛІНГВІСТИЧНІ,
ЖУРНАЛІСТСЬКІ ТА ФІЛОСОФСЬКІ ВИМІРИ**

Матеріали міжкафедрального круглого столу

27 березня 2026 року

Одеса – 2026

**УДК 81'42:174.4:070(049.2)
К653**

Круглий стіл проведено відповідно до наказу ректора Національного університету «Одеська юридична академія» від 03 березня 2026 р. № 462-59

Організаційний комітет конференції:

Голова оргкомітету:

Мінас АРАКЕЛЯН – проректор з наукової роботи, доктор юридичних наук, професор.

Заступники голови оргкомітету:

Олена СКАЛАЦЬКА – декан факультету журналістики, доктор філософських наук, професор.

Мирослава МАМИЧ – завідувач кафедри прикладної лінгвістики та літературознавства, доктор філологічних наук, професор.

Олексій ФЕДОТОВ – начальник науково-дослідної частини, доктор юридичних наук, професор.

Робоча група:

Юлія ТОМЧАКОВСЬКА – завідувач кафедри іноземних мов, доктор філологічних наук, доцент.

Вікторія КОЛКУТІНА – завідувач кафедри журналістики, доктор філологічних наук, професор.

Ігор ШАМША – в.о. завідувача кафедри філософії, кандидат філософських наук, доцент.

Анастасія КІСЕЛЬОВА – доцент кафедри прикладної лінгвістики та літературознавства, кандидат філологічних наук, доцент.

Таїсія ІВАНІЙЧУК – директор наукової бібліотеки НУ «ОЮА»

Метою круглого столу було осмислення ролі мови, комунікації та дискурсивних практик у сучасному суспільстві, а також етичних засад інформаційної взаємодії в умовах розвитку медіа й цифрових технологій. Учасники обговорили проблеми медійних маніпуляцій, поширення фейкової інформації, етики комунікації, меж свободи слова та впливу соціальних мереж і генеративного штучного інтелекту на суспільну свідомість. Окрему увагу приділено лінгвістичним і філософським аспектам формування смислів, істини та відповідальності за комунікативні дії. У підсумку наголошено на важливості критичного мислення та формування етично відповідального інформаційного середовища.

Матеріали та пристатейна література публікуються в авторській редакції. За достовірність фактичної інформації у публікаціях відповідальність несуть автори.

Концепти, дискурс і етика комунікації: лінгвістичні, журналістські та філософські виміри : матеріали міжкафедр. круглого столу (м. Одеса , 27 березня 2026 р) / упоряд.: М. В. Мамич. Одеса : НУ «Одеська юридична академія», 2026. 110 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/32787> ;DOI: <https://doi.org/10.32837/11300.32787>

© НУ «Одеська юридична академія», 2026

Козак Т.

Особливості семантично-функціонального перекладу термінів німецького цивільного та кримінального права українською мовою.....38

Колкутіна В.

Трансформація образності у сучасному медіатексті.....42

Крижановська Т.

Невизначеність як концепт сучасного комунікативного дискурсу: філософський аналіз.....45

Лепетуха М.

Трансформація журналістських жанрів і наративів у соціальних мережах в умовах дезінформації.....49

Лесневська К.

Сучасний інтернет-дискурс: аспекти дослідження.....52

Літвінчук І.

Від новин до медіафрагментів: еволюція журналістського дискурсу в цифрову епоху.....55

Мамич М.

Етична рамка мовлення в умовах війни: трансформація концептів *відповідальність* та *солідарність* в українському публічному дискурсі.....59

Назаренко О.

Публічний виступ як форма комунікативної взаємодії в системі соціальних комунікацій.....64

Мирослава МАМИЧ,

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики

та літературознавства
Національний університет
«Одеська юридична академія»

**ЕТИЧНА РАМКА МОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ:
ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНЦЕПТІВ *ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ* ТА
СОЛІДАРНІСТЬ В УКРАЇНСЬКОМУ ПУБЛІЧНОМУ ДИСКУРСІ**

Повномасштабна війна в Україні істотно трансформувала не лише суспільно-політичні процеси, а й комунікативні практики публічної сфери. Через війну мовлення набуває підвищеного етичного навантаження, виконуючи водночас інформаційну, спонукальну та консолідаційну функції. У цьому контексті особливої ваги набуває дослідження етичної рамки мовлення як сукупності дискурсивних норм, ціннісних орієнтирів і прагматичних установок, що регулюють публічну комунікацію в кризових обставинах. Попри наявність праць із дискурсивної етики, медіалінгвістики та когнітивної семантики, питання комплексного аналізу трансформації етичних концептів у воєнному публічному мовленні залишається недостатньо опрацьованим.

Метою дослідження є виявлення особливостей етичної рамки мовлення в українському публічному дискурсі воєнного періоду та з'ясування напрямів трансформації концептів *відповідальність* та *солідарність*.

У сучасній гуманітаристиці етична рамка мовлення розглядається як сукупність нормативних, ціннісних і прагматичних параметрів, що регулюють мовленнєву взаємодію в певному соціальному контексті. Концепти *відповідальність* та *солідарність* належать до базових етичних

макроконцептів публічного дискурсу, оскільки вони безпосередньо пов'язані з нормами соціальної взаємодії.

Публічний дискурс у період повномасштабної війни характеризується підвищеною моральною насиченістю, інтенсивною оцінністю та прагматичною спрямованістю на консолідацію аудиторії. Новітні українські праці дедалі більше присвячуються конкретним практикам публічної комунікації в умовах війни (Доценко, 2023; Ренчка, 2023). Українські дослідники наголошують, що воєнний медіадискурс функціонує в ситуації підвищеної турбулентності інформаційного простору, де зростає ризик маніпуляцій, фейків і мовної агресії. Суттєвим викликом є також необхідність балансування між правдою війни та вимогами інформаційної безпеки. У таких умовах мовлення набуває виразної етичної маркованості: кожне публічне повідомлення оцінюється не лише за інформативністю, а й за його впливом на суспільну стійкість і психологічний стан аудиторії. Ще одним викликом виступає інтенсифікація емоційності публічного мовлення. За спостереженнями Мініч і Стецюк (2024), воєнний медіадискурс характеризується зростанням експресивної лексики та оцінних конструкцій. Це потребує особливої уваги до мовних стратегій і меж допустимої риторики.

Український воєнний дискурс демонструє перехід від нейтрально-описових довоєнних моделей до виразно оцінних. Це проявляється у активізації колективного займенника *ми* (*ми – разом, ми – сила*); зростанні частотності деонтичної модальності (*маємо, повинні, зобов'язані*); поширенні лексики єдності та підтримки (*Слава Україні! – Героям слава!, Все буде Україна!, волонтерство, донат, незламність*); використанні аксіологічні опозиції (*свій – чужий, правда – брехня, свобода – агресія*), що структурують публічну аргументацію. Тобто прагматична перебудова публічного дискурсу полягає в переході від інформування до консолідації, від нейтральності до ціннісної виразності, що безпосередньо впливає на формування етичної рамки мовлення.

Пропонуємо проаналізувати трансформацію концептів *відповідальність* і *солідарність*, які в умовах війни набувають особливої актуальності, оскільки саме вони забезпечують життєздатність суспільства, ефективність спротиву та збереження соціальної цілісності.

У довоєнному українському публічному дискурсі концепт *відповідальність* функціонував переважно в адміністративно-правовому та морально-етичному вимірах. Типовими були контексти інституційної відповідальності (уряду, посадовців, органів влади) та персональної відповідальності громадян у межах правового поля. Семантичне ядро концепту формували значення *обов'язок, підзвітність, дотримання норм*.

У воєнному дискурсі аналізований концепт зазнав суттєвої семантико-прагматичної перебудови. Відповідальність дедалі частіше концептуалізується як спільна місія. Показовим є регулярне використання формули: *«Кожен на своєму місці має працювати на перемогу»*. Цей вислів широко тиражується в офіційних зверненнях, медіа та волонтерському дискурсі та репрезентує перехід від інституційної до розподіленої громадянської відповідальності.

Відповідальність у воєнному мовленні набуває виразної етичної піднесеності. Наприклад, у публічних комунікаціях часто фіксується конструкція: *«Ми не маємо права втомлюватися від війни»*. Тут деонтична модальність (*не маємо права*) переводить відповідальність із правової у моральну площину.

У дипломатичному та медійному дискурсі активно формується наратив глобальної відповідальності. Типовий приклад із міжнародних звернень України: *«Світ має притягнути Росію до відповідальності»*. У цьому випадку концепт масштабується до рівня міжнародного права й глобальної етики.

Поширюються і прямі апеляції до громадян: *«Від кожного з нас залежить стійкість країни»*. Такі формули підсилюють ефект включення адресата в моральну спільноту.

Як бачимо, у період повномасштабної війни концепт *відповідальність* в українському публічному дискурсі зазнав глибокої трансформації: його семантичне поле значно розширилося. Це дає підстави розглядати *відповідальність* як один із ключових концептів етичної рамки українського мовлення воєнного часу.

Концепт *солідарність* у довоєнному українському публічному дискурсі зазвичай реалізовувався у соціально-політичних і професійних контекстах. Семантичне ядро охоплювало такі значення, як: *підтримка, співпраця, взаємодопомога*.

Після початку повномасштабної війни концепт зазнав суттєвої семантико-прагматичної трансформації, набуваючи кількох нових акцентів, таких, як колективна солідарність як моральний обов'язок. У публічних закликах часто фігурують формули: *«Ми разом, і наша сила у взаємопідтримці»*, *«Кожен український громадянин – частина спільної відповідальності»*. Тут бачимо поєднання солідарності та відповідальності як взаємопов'язаних моральних цінностей. Соціальні мережі та медіа активно використовують вислови, що апелюють до емпатії: *«Разом переживаємо ці випробування»*, *«Кожен внесок – це прояв нашої єдності»*. Зростає роль емоційного включення, що підсилює консолідаційний ефект.

Міжнародні звернення та медійні наративи акцентують глобальний вимір: *«Солідарність світу з Україною – ключ до перемоги»*. Цей аспект підкреслює, що концепт перестав бути лише локально-суспільним і тепер включає міжнародну спільноту.

Аналізованому концепту тепер притаманні інклюзивність та персоналізація. Спостерігаємо апеляції до окремих груп аудиторії або індивідуумів: *«Волонтери та громадяни об'єднані спільною метою»*. Тобто солідарність трансформується у дієвий механізм соціальної мобілізації.

Таким чином, концепт *солідарність* у воєнному українському дискурсі перестав бути абстрактним соціально-етичним терміном. Він набув практично-прагматичного та емоційного виміру, став ключовим

інструментом мобілізації, консолідації та легітимації дій. Разом із концептом *відповідальність* він формує ядро етичної рамки сучасного публічного мовлення.

Аналіз українського публічного дискурсу 2022–2025 рр. демонструє, що концепти *відповідальність* та *солідарність* функціонують як взаємопов'язані ціннісні ядра етичної рамки мовлення. *Відповідальність* акцентує моральний обов'язок індивідуумів та інституцій, підкреслює персональну та колективну підзвітність. *Солідарність* підсилює колективний ефект, забезпечує емоційну консолідацію, створює відчуття спільної місії та підтримки.

Разом вони формують комплексну етичну модель, де індивідуальна моральна поведінка ув'язується із суспільною та міжнародною підтримкою, а публічне мовлення стає інструментом не лише інформаційного впливу, а й ціннісної мобілізації.

Література

1. Доценко, О. О. (2023). Комунікативно-прагматичні особливості українського масмедійного дискурсу в умовах війни. *Синопис: текст, контекст, медіа*, 29(2), 120–130.
2. Мініч, Л., Стецюк, В. (2024). Функціонування воєнної лексики в сучасному медіадискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологія», 24(92), 17 – 20.
3. Ренчка, І. Є. (2023). Зміни мовної ідентичності українців на початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну (на матеріалі соціальних мереж та інтернет-видань кінця лютого – початку квітня 2022 року). *Мова: класичне – модерне – постмодерне*. Вип. 9. 78 – 98.